

کاندیدا کادیمیسین سیستانی / مختصات افغانستان، بخش: شعرا، نویسندگان و هنرمندان ۱۶/۰۷/۲۰۲۲

معرفی «سردار مهردلخان مشرقی» در قاموس کبیر افغانستان

سردار مهردلخان مشرقی در میان ادب دوستان قندهاری و اهل شعر و شاعری، شخصیتی نامدار و قابل اعتنائی بشمار میرود. او در میان پنج برادر عینی خود (کندلخان، شیردلخان، پردلخان، رحمدل خان، مهردلخان) از همه کوچکتر بود. این ها فرزندان سردار پاینده خان بارکزیایی از یک خانم غلجائی متعلق به طایفه هوتکی قندهار و مشهور به سرداران قندهاری بودند.

وی یکی از زبده ترین شاعران زبان دری در سبک هندی افغانستان در قرن ۱۹ بود. او در شعر پشستو نیز از سرآمدان عصر خویش بود. وی مشرقی تخلص میکرد و در شعر دری / پارسی به حدی توانا بود که (۱۷۹۷-۱۸۵۵م) بیتین مثنوی مولوی را با زبان شعر به بهترین وجهی شرح کرده است.

تعبیرات او از شعر مولانا به حدی عمیق و همه جانبه و گسترده است که دست همه شاعران زبان دری را تا روزگار خود از پشت بسته است.

او در نظر داشت تا شرح بیتین مولوی را تا پایان در همان قالب و بحر مثنوی بسراید ولی فرصت نکرد تا این بحر بی پایان را بپیماید. وی تا قصه "شاه و کنیزک" مثنوی را در هزار بیت شرح نموده و آنرا "شرح بیتین مولوی" نامیده است. مشرقی در تصوف رساله ای بنام "جمع الجمع" نیز نوشته است و همچنان رساله اشارات و رموزات میا عبدالحکیم کاکر را شرح نموده است. مشرقی در نثر و نظم از سبک هندی که در ادبیات دری / پارسی سبک خیلی مشکل است استفاده میکرد. به قول علامه مرحوم حبیبی: مشرقی در حقیقت پیرو دبستان بیدل و سبک هندی است، مگر مثنویات وی مزه و کیفیت شعر مولوی را دارد.

آقای معصوم هوتک در مقدمه اش بر مجموعه اشعار مشرقی اشاره میکند که، منزل سردار مهردلخان، "ادبستان قندهار" نامیده میشود، زیرا همیشه مرکز تبادل نظر و افکار ادبای بیدل شناس و عالمان و دانشمندان هم عصرش بود (مجموعه اشعار، ص ۹). در ادبستان قندهار، علما و فضلاء و شاعران و سخنوران نامدار زبان پشستو، مثل: میرزا احسان خان بارکزی، حاجی عبدالله پوپلزی متخلص به "محزون"، حاجی جمعه بارکزی، ملامیران، صدیق آخندزاده هوتک، سردار غلام محمدخان طرزی و سایر ادبای آن شهر هفته یک بار جمع میشدند. سردار مهردلخان شاعر نولسانین، با دانشمندان شاذ و ممتاز عصر خود مثل علامه حبیب الله کاکر مشهور به (حبو آخندزاده- پدرکلان علامه حبیبی) و قاضی غلام محمد خان هوتک نیز تعلقات علمی و عرفانی داشت. علامه حبو آخندزاده بنابر سفارش و تمنای سردار مهردلخان، کتابی بنام "نقد القات فی التزییف الموضوعات" را نوشته است. (معصوم هوتک، مقدمه، مجموعه اشعار سردار مهردل خان، ص ۹، کندهاری و رونه، ص ۱۷۵)

بر غزل از سردار مهردلخان مشرقی نظری افکنیم تا قدرت تخیل وی را در پرداخت صور خیال در شعر درک کرده بتوانیم.

برق آهم سوخت امشب سبزه کشمیر را / آب چشم کرد ویران خانه تعمیر را

به صفحه قاموس کبیر افغانستان خوش آمدید

تیم بنیان گذار این قاموس آرزو دارد، داشته های این گنجینه که نمایانگر اصالت افغانستان باستان است شما را تا حد لازم مدد رساند

نیست جز درس تحیر دیده نخجیر را
آب نتوان داد هرگز غنچه تصویر را
سرخ رو گشتم چو نوشیدم می تقصیر را
ای صبا برگو حکایت مردم بی پیر را

ماه من در مکتب چشم سیاهت روز و شب
باغبان من بیا از سعی بی جا دست کش
معصیت گر کرده ی واعظ نخواهم روسیاه
ما که با پیریم از رنج دو عالم رسته ایم
مهردل، تاچند گردی بهر روزی در بدر
کس دگرگون کی تواند نسخه تقدیر را

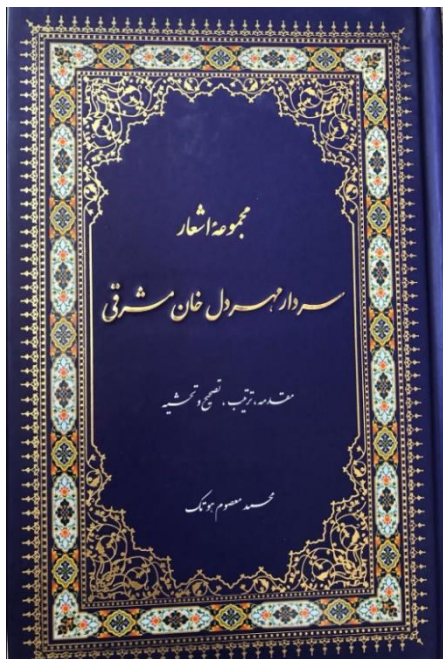
به شهادت آقای هوتک، سردارمهردل خان خطاط هفت قلمه بود و در هنر خطاطی و خوشنویسی دست توانایی داشت. او غزلیات خود را با هفت گونه خط می نوشت و می آراست و برای دوستان خود میفرستاد و مجموعه غزلیات و اشعار سردار مهردلخان مشرقی که اخیراً توسط معصوم هوتک تحشیه و ترتیب و با صحافت عالی در قندهار بچاپ رسیده است، همه مزین با هفت نوع خط نگاشته شده است.

برای من و آقای هوتک، هر دو، این نکته تعجب آور بود که میدانستیم زندگی سرداران قندهاری یک زندگی پرجنجال فیودالی بود و آنها برای حفظ متصرفات خود (که از فراه در شمال تا وادی سند در جنوب و از سیستان در غرب قندهار تا غزنی در شرق وسعت داشت) بارها مجبور به لشکرکشی و جنگ برای تثبیت حدود حاکمیت خود میشدند. با چنین مشغله هایی چگونه فرصت پیدا میکردند تا علاوه بر عرصه جنگ و سیاست، در عرصه شعر و ادبیات فکر کنند و در مشکل ترین سبک ادبی شعر طبع آزمائی نمایند. علاوه بر این چگونه وقت پیدا میکردند تا در هنر خط و خطاطی و تذهیب کاری نیز دسترسی پیدا کنند؟

این خصوصیت و خاصیت فرهنگی را ما در میان هیچ قوم و طایفه بزرگ دیگری از اقوام ساکن در افغانستان سراغ نداریم. همه برادران و پسران سرداران قندهاری هم در هنر جنگ با رقبای سیاسی خود و هم در هنر شعر و شاعری و طبع آزمائی در مشکل ترین نوع شعر یعنی سبک هندی سرآمد اقران خود بودند و در هنر خط و خطاطی بی بدیل شمرده می شدند. کتاب "قندهاری ورونه" اثر مهم آقای هوتک شاهد این مدعای ماست.

آخرین و مهمترین اثر ادبی و هنری این سردار صاحبدل، «مجموعه اشعار سردارمهردلخان مشرقی» نام دارد که به اهتمام استاد محمد معصوم هوتک با قطع و صحافت عالی در کاغذ عالی و جلا دار، در ۳۰۲ صفحه از طرف انتشارات صحاف در قندهار چاپ شده و بدسترس علاقمندان شعر و ادبیات دری قرار گرفته است. چاپ این اثر ماندگار را به محقق دانشمند و سخت کوش قندهار استاد معصوم هوتک صمیمانه تبریک میگویم.

در باره سوابق وجود این نسخه جناب هوتک از قول علامه حبیبی، مینویسد که: «حبیبی در شماره ششم سال چهارم مجله کابل در باره دیوان قلمی سردار مهردل خان مشرقی نگاشته است که "... کلیات اشعار لطیف و سخنان دلچسپ این شاعر برگزیده که من دیده ام در حدود دونیم صد صفحه بخط بسیار خوش و نازکی تحریر شده که بالغ بر چهار هزار بیت است...." از امکان بدور نیست که نسخه فعلی مورد

د پانو شمیره: له 2 تر 3

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلپکني د ليکنيزي بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په خير و لولي

استفاده صاحب این قلم همان نسخه ای باشد که علامه مرحوم و مغفور از آن یاد کرده است.»(ص ۱۱ مجموعه اشعار مشرقی)

این دومین اثر جاویدانه و گران بهای است که از سوی محقق سخت کوش استاد معصوم هوتک در باره شناخت هرچه بیشتر زندگی فرهنگی خاندان سرداران قندهاری بزیور طبع ارسته و به جامعه فرهنگی ما تقدیم شده است. داشتن این اثر نفیس و پرمحتوا را برای علاقمندان شعر و شاعری در سبک هندی و به خصوص اعقاب سرداران قندهاری و سردار مهردلخان مشرقی توصیه میکنم.

سردار مهردلخان در ماه محرم ۱۲۱۲ هـ ق (جون ۱۷۹۷) در کندهار متولد و در ۲۷ جمادی الثانی ۱۲۷۱ (۱۸ مارچ ۱۸۵۵) به عمر ۵۸ سالگی وفات نمود و در زیارت حضرتجی بابا به خاک سپرده شد. (معصوم هوتک، مجموعه اشعار سردار مهردلخان مشرقی، ص ۸)

حاکمیت سرداران قندهاری بعد از قتل فجیع وزیرفتح خان بدست شاه محمود سدوزائی در ۱۸۱۸ آغاز و تا ۱۸۵۵ دوام کرد و بعد از آن قندهار بدست امیر دوست محمد خان به کابل ملحق گردید.

مشرقی - ترکیب عربی و دری، به معنی شخصی یا روشی که از فلسفه اشراق پیروی کند - اشراقیون، گروهی از دانشمندان پیرو افلاطون که معتقد به ادراک حقایق از طریق الهام بودند.

مختصات افغانستان					
اسم یا کلمه	تصویر	بیوگرافی مختصر	معلومات مکملتر	تخصص	نوع محتوا
مهردلخان مشرقی		وی یکی از زنده ترین شاعران زبان دری در سبک هندی افغانستان در قرن ۱۹ بود. او در شعر پشتو نیز از سرآمدان عصر خویش بود. وی مشرقی تخلص میکرد و در شعر دری / پارسی به حدی توانا بود که (۱۸۵۵-۱۷۹۷م) بیتین مثنوی مولوی را با زبان شعر به بهترین وجهی شرح کرده است. تعبیرات او از شعر مولانا به حدی صمیم و همه جانبه و گسترده است که دست همه شاعران زبان دری را تا روزگار خود از پشت بسته است.	سردار مهردلخان مشرقی کی بود؟	شاعر، سردار قوم	شعراء، نویسندگان، هنرمندان و خدمتگزاران
		او در میان پنج برادر عینی خود (کندلخان، شیردلخان، یردلخان، رحمدل خان، مهردلخان) از همه کوچکتر بود. این ها فرزندان سردار پاینده خان بارکزی از یک خانم طجانی متعلق به طایفه هوتکی قندهار و مشهور به سرداران قندهاری بودند			

(پایان)

د پانو شمیره: له 3 تر 3

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنی د لیکنیزی بنی پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرو مخکې په خیر و لولئ